

СЕКЦІЯ 5 ДЕМОГРАФІЯ, ЕКОНОМІКА ПРАЦІ, СОЦІАЛЬНА ЕКОНОМІКА І ПОЛІТИКА

УДК 332.1:331.556

Гаврилець О.В.*кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри маркетингу
Мукачівського державного університету***Дочинець Н.М.***кандидат економічних наук,
доцент кафедри педагогіки та суспільних дисциплін
Закарпатського державного університету***Кампо Г.М.***кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів
Ужгородського національного університету*

ТЕОРЕТИКО-КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ

У статті розглянуто та проаналізовано основні концептуальні підходи до визначення сутності, особливостей, цілей та етапів трудової міграції. Проведено систематизацію теорій міграції на основі існуючих наукових підходів. Визначено специфіку організації та застосування маркетингових технологій у оцінці міграційних процесів.

Ключові слова: міграція, теорія трудової міграції, робоча сила, мігрант, внутрішня міграція, міжнародна міграція, маркетинг міграційних процесів.

Gavrylets O.V., Dochynets N.M., Campo G.M. THEORETICAL AND CONCEPTUAL BASIS OF THE STUDY OF LABOR MIGRATION

В статье рассмотрены и проанализированы основные концептуальные подходы к определению сущности, особенностей, целей и этапов трудовой миграции. Проведена систематизация теорий миграции на основе существующих научных подходов. Определена специфика организации и использования маркетинговых технологий в оценке миграционных подходов.

Ключевые слова: миграция, трудовая миграция, рабочая сила, мигрант, внутренняя миграция, международная миграция, маркетинг миграционных процессов.

Gavrylets O.V., Dochynets N.M., Campo G.M. THEORETICAL AND CONCEPTUAL BASIS OF THE STUDY OF LABOR MIGRATION

The basic conceptual approaches to defining the essence, peculiarities, objectives and stages of labor migration have been analyzed in the article. The theories of migration on the basis of existing scientific approaches have been systematized. Defined Specificity of organization and implementation of marketing technologies in the evaluation of migration approaches has been defined.

Keywords: migration, labor migration, labor, migrant, internal migration, international migration, migration process marketing.

Постановка проблеми. У сучасному світі міграція стає чи не найбільш значимим та впливовим явищем як з точки зору економіки, так і політики та суспільства у цілому. Посилення процесів глобалізації світової економіки актуалізують необхідність глибокого вивчення як на теоретичному, так і на прикладному рівні об'єктів, причин, наслідків та особливостей виникнення та активізації міграційних потоків, пов'язаних з особливою формою міграції – трудовою міграцією. Результати таких досліджень сприятимуть максимізації позитивних, корисних ефектів трудової міграції та мінімізації небажаних наслідків її розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливими з точки зору розуміння предмета дослідження є праці зарубіжних дослідників з проблем міграції – Е. Равенштайна, С. Стоффера, Е. С. Лі, Дж. Харриса, М. Тодаро, Дж. Беккера, С. Сассена, Л. Бувье, Д.М. Кейнса, Т. Мана, Т. Мальтуса, П. Самуельсона, Дж. Саймона, А. Сміта, Б. Томаса, М. Фрідмана, В. Зелінські, А.В. Топіліна, Л.Л. Рибаківського, В. Іонцева та ін. Значний вклад у дослідження теорій

та практики міжнародної трудової міграції, вдосконалення інструментів її регулювання зробили такі вітчизняні вчені, як В. Геєць, Е. Лібанова, Ю. Макогон, О. Власюк, О. Малиновська, Н. Марченко, А. Мокій, О. Пуригіна, А. Філіпенко.

Мета статті. Попри наявну широку теоретико-прикладну базу з вивчення міграційних процесів, надалі актуальними залишаються питання щодо дослідження міграційної ситуації як в поточному, так і в перспективному періоді. Огляд зарубіжних теорій трудової міграції, основних концептуальних підходів, заснованих на міждисциплінарному підході, дозволить виявити наслідування, простежити еволюцію поглядів, а також визначити нові напрями вивчення міграції трудових ресурсів. До того ж, враховуючи посилений вплив інтеграційних процесів на економічні явища, доцільним є обґрунтування необхідності впровадження маркетингової концепції до дослідження міграційних процесів та проблем, пов'язаних з ними.

Виклад основного матеріалу. Складність явища трудової міграції та процесів пов'язаних з його до-

слідженням та оцінкою сприяло появі великої кількості теорій. Розгляду теоретико-концептуальних підходів до розуміння трудової міграції, причин її виникнення та мотивів, передусім необхідність представлення термінологічного апарату щодо об'єкта дослідження. Так, у міжнародній економіці поширеним є поняття «міграція робочої сили», яке трактується як переселення працездатного населення із однієї країни в іншу строком більше ніж на рік [1, с. 543]. А.В. Поклебаєва пояснює міграцію робочої сили як процес переміщення трудових ресурсів із однієї країни в іншу з метою працевлаштування на більш вигідних умовах, ніж в країні перебування, що визначаються співвідношенням попиту і пропозиції на ринку праці [2, с. 8]. Окрім терміну «міграція робочої сили», в науковій літературі використовують поняття «трудова міграція», які часто у працях провідних дослідників з питань міграції виступають як синоніми. Деякі з науковців вбачають різницю в цих двох категоріях, зокрема в частині структурної характеристики мігрантів та причин їх пересування [3, с. 9]. Існує також думка, відповідно до якої визначення суб'єкта міграції може обмежитися поняттям «міжнародний мігрант», згідно з яким це особа, яка здійснює міждержавне територіальне пересування (міжнародну міграцію) з метою зміни місця проживання і роботи, назавжди чи на визначений строк (від одного дня до декількох років) [4, с. 14]. Однак наведене визначення є змістовним у процесі зовнішньої міграції. Так, у вітчизняній науковій літературі, присвяченій проблемам міграції, використовують переважно термін «трудова міграція», яку визначають як переміщення у просторі, що здійснюється індивідами з метою підвищення рівня життя на основі більш вигідного використання власної робочої сили без зміни постійного місця проживання [3, с. 8]. Дане визначення не обмежується видовими характеристиками міграційного процесу, а тому претендує на широке застосування при подальших дослідженнях.

Різноманіття представлених дефініцій, які не вичерпують множини поданих у науковій літературі визначень, дозволяє робити висновки про відповідну множину теоретичних підходів та концепцій до вивчення трудової міграції. Так, більшість розроблених на сьогодні теорій засновуються на таких підходах, як індивідуальний, структурний, системний та міждисциплінарний [5, с. 26-27].

В основі індивідуального підходу лежить теорія людського капіталу (Г. Беккер, Т. Шульц, Дж. Мюнцер) та концепція економіки сімейної міграції (Дж. Борхас). Згідно з першою теорією, людський капітал прямує туди, де є можливість отримати максимальний прибуток від капіталовкладень в освіту, кваліфікацію та досвід [6]. Зокрема, Г. Беккер стверджує, що міграція робочої сили є результатом впливу низки об'єктивних факторів, серед яких:

- відмінності між чисельністю населення та рівнем їх життя в розвинутих країнах у порівнянні з третіми країнами;
- зниження адміністративних та інших бар'єрів на шляху мігрантів у зв'язку з розвитком процесів глобалізації;
- необхідність покриття дефіциту, викликаного низьким рівнем народжуваності на ринку праці розвинутих країн за рахунок молоді із-за кордону.

Досягненням даної теорії міграції є дослідження питань, пов'язаних з грошовими переказами мігрантів, як засобу перерозподілу доходів. Вченими виділено як позитивні, так і негативні наслідки такого

явища, що ще раз підкреслює неоднозначність впливу міграційних процесів на країни-учасниці.

Інша концепція – концепція економіки сімейної міграції – пояснює міграційні процеси з точки зору сім'ї. Саме рівень переваг, які очікують у результаті міграції сімейні пари, визначають оптимізаційну стратегію їх поведінки.

Якщо в основі індивідуального підходу розглядається індивід чи їх група, то особливістю структурного підходу до розуміння міграційних процесів є наявність соціальних, економічних, психологічних та інших структур в яких перебуває людина. Такі структури функціонують шляхом «притягування-виштовхування» потенційних мігрантів за рахунок таких факторів, як різниця в рівнях заробітної плати між країнами-донорами та країнами-реципієнтами, соціальним тиском, утвореним в результаті зростання населення та безробіття, невідповідністю у демографічному розвитку різних регіонів світу. Особливими структурами вважаються інформаційні структури, які забезпечують необхідною інформацією для пересування трудові ресурси, та власне міграційний рух, який здатний сам створювати певні структури задля сприяння та підтримання міграції в подальшому її розвитку. Даний підхід представлений значною кількістю теорій, серед яких [6]:

- теорія неокласичної економіки (Дж. Харріс, М. Тодаро, Старк);
- нова економічна теорія міграції (Е. Тайлор, П. Арнольд);
- теорія сегментованого (подвійного) ринку праці (Фортес, М. Пайора);
- теорія світового ринку праці (Е. Плетньов, Д. Джонстон);
- теорія світових систем чи світового господарства (С. Сассен, І. Валлерстайн, Е. Петрас);
- теорія нового міжнародного економічного порядку (В. Бенінг, Дж. Пхгваті);
- теорія «процвітання» чи «технологічного розвитку» (Дж. Саймон).

Так, теорія неокласичної економіки, вивчаючи зовнішню трудову міграцію, пояснює причини її поширення економічною нерівновагою та нерівністю між країнами в рівнях заробітної плати. Заробітна плата може втратити функцію стимулювання міграції в результаті економічного росту країни-експортера робочої сили [7, с. 70-71]. Зокрема, неокласична теорія макrorівня пояснює трудову міграцію географічною різницею попиту і пропозиції на робочу силу в розрізі як внутрішнього її виду, так і зовнішнього. Однак для пояснення міграції студентів або інших категорій мігрантів, для яких заробітна плата не є визначаючим фактором, дана теорія не є прийнятною. До того ж вона не враховує низку факторів, які впливають на міграційні процеси і не відносяться до економічних.

Неокласична мікроекономічна теорія пояснює структуру міграційних потоків множиною індивідуальних переміщень, учасники яких керуються особистою корисністю від здійснюваного процесу. При цьому представники даної теорії в основі такої корисності розглядають головним чином монетарні компоненти, відводячи нематеріальні складові поведінки мігрантів другорядне значення, що заслуговує на критику. Адже, як зазначав Л. С'ястад, «якби не існувало психологічних витрат, то кількість мігрантів була б набагато більшою, і в світі повних знань, саме необхідність рахуватися із значенням цих витрат, в більшій мірі визначатиме різницю в оплаті праці в різних країнах, ніж монетарні чи альтернативні ви-

трати міграції» [1]. До того ж дана теорія розглядає прийняття рішення про міграцію як поетапний процес, чим виключає з досліджуваної сукупності тих потенційних мігрантів, які таке рішення приймають імпульсивно або недобровільно.

Своєрідний синтез мікро- та макропідходів до вивчення міграції здійснює нова економічна теорія, яка, як і концепція економіки сімейної міграції, виходить з того, що рішення про міграцію приймаються колективно, членами домогосподарств чи сімей. При цьому люди діють спільно не тільки з метою максимізації очікуваних вигод від міграції, пов'язаних з грошовими переказами працюючих мігрантів, але і з метою мінімізації ризиків, що спричинені недостатнім розвитком у своїй країні ринкової інфраструктури. Таким чином, навіть за відсутності відмінностей у заробітній платі домогосподарства можуть мати сильніші стимули для диверсифікації ризиків через міграцію, що підтверджує думку про те, що різниця у рівнях оплати праці не є необхідною умовою для здійснення трудової міграції.

Якщо попередні теорії акцентували увагу на причинах міграції з точки зору мігранта, то теорія сегментованого ринку, яка також використовує структурний підхід до дослідження міграційних потоків, основним чинником трудової міграції вважає структурні потреби економік у регіонах прибуття – містах чи країнах. М. Пайора зроблено спробу розкрити комплексний взаємозв'язок між країною еміграції та країною імміграції [8, с. 410]. Саме від такого взаємозв'язку в даних країнах у перспективі зазнають врівнювання показники попиту та пропозиції на робочу силу, що згодом прискорює економічний та науково-технічний розвиток обох країн. Дана теорія розглядає ринок праці як сукупність сегментів, представники яких (трудова мігранти) різняться за рівнем кваліфікації (первинний та вторинний), належністю до підприємства (внутрішній та зовнішній ринку) та способом міграції за рівнем легальності проникнення на ринок праці (формальний та неформальний). Причому в якості критеріїв сегментування ринку праці пропонується використовувати як культурно-психологічні фактори, запропоновані М. Хехтером та С. Ліберзоном, так і соціально-економічні чинники, які на думку В. Б. Євтуха є визначальними при аналізі соціальних процесів. Дана теорія є актуальною, зокрема в питанні дослідження процесів нелегальної трудової міграції, масштаби якої сьогодні невпинно зростають.

Дещо іншим є розуміння трудової міграції в теорії світового ринку праці, представники якої, на відміну від основоположників попередньої концепції, розглядають світовий ринок праці як такий, що позбавлений територіальних чи то географічних меж і функціонує на основі експорту та імпорту робочої сили. На думку Є.П. Плетньова, міграція виступає інструментом розподілу як безробітних на світовому капіталістичному виробництві, так і працевлаштованих у межах певної держави, які мають намір змінити місце прикладання праці за більш перспективних умов [3, с. 16]. При цьому переміщення через державні кордони створює системний ефект, адже воно сприяє розвитку галузей господарства, у яких задіяні мігранти, а, в свою чергу, розвиток матеріально-технічної бази світової промисловості і транспорту створює нові можливості для переміщення робочої сили. Синонімічним до даного є твердження, сформульоване в рамках теорії світових систем С. Саасеном. Згідно з ним, процес міграції пов'язується з розвитком міжнародної транспортно-комунікаційної

системи, що значно полегшує процес переміщення людей між країнами [9, с. 39]. Саме світовий ринок, проникаючи у країни, що розвиваються, діє як каталізатор для міжнародної міграції. Функціонуючи у структурі взаємовідносин «центр-периферія», світовий ринок праці керується економічно і політично розвинутими країнами (центрами) та забезпечується ресурсами, у тому числі трудовими, з регіонів (периферій), що пов'язані з центрами історично, культурно, географічно [10].

На відміну від попередніх структурних теорій трудової міграції, теорія нового міжнародного економічного порядку пропонує акцентувати увагу на такому кон'юнктурутворюючому чиннику світового ринку праці, як пропозиція робочої сили. В основі даної концепції – положення про важливість розробки «механізму більш повної і справедливої компенсації» країнам-донорам, який відшкодував би, за рахунок країн імміграції, витрати, пов'язані з підготовкою висококваліфікованої робочої сили в країнах еміграції. Якісні характеристики робочої сили та наслідки міграції для країн-донорів – питання не меншої ваги в рамках теорії нового міжнародного економічного порядку [11, с. 20]. Ніби у продовження представленого вище підходу представники теорії «процвітання» чи «технологічного розвитку» також розглядають трудових мігрантів як фактор розвитку країни їх приймання, стверджуючи, що перевага від життєдіяльності мігрантів більше, ніж витрат на їх облаштування. У цілому міграційний приріст, за даною теорією, є позитивним фактором для подальшого демографічного та економічного розвитку країни-іммігранта.

У рамках системного підходу, запропонованого П. Стокером, виділяють теорії, представники яких вивчають процес міграції у контексті світових потоків капіталів і товарів, дії різного роду факторів, що носять глобальний характер. Зокрема, теорія суспільного капіталу наголошує на наявності певних інститутів, які виступають посередниками між країнами – учасницями міграційного потоку. Цей свого роду «суспільний капітал» у поєднанні з досвідом мігрантів, що мігрували раніше, полегшують для потенційних мігрантів прийняття рішення про переміщення. Такий досвід у теорії міграційних мереж, представниками якої є Ф. Хьюго, Д. Массей, трансформовано у поняття «співтовариство мігрантів». Співтовариство являє собою сукупність як минулих, так і потенційних мігрантів, міжособові взаємовідносини між якими носять, окрім родинного, й інший, зокрема, дружній характер. Утворюється так звана міграційна мережа, яка спрощує процес міграції, знижує ризики пов'язані з ним та збільшує вигідність такого процесу. Звідси, саме соціальні зв'язки індивіда виступають різновидом соціального капіталу.

Таким чином, різноманітність представлених теорій, дають можливість робити висновки про різнопланованість явища трудової міграції, дослідження якої потребує врахування та оцінки значного кола факторів, їх систематизацію (табл. 1). Роль їх буде змінюватися залежно від форми міграції, спрямованості її потоків та структурної складової механізму міграції, що буде обрана за основу дослідження. З цієї позиції змістовним та таким, що відповідає ознаці комплексності дослідження, є міждисциплінарний підхід до розуміння трудової міграції. Даний підхід заснований на економічних, демографічних, соціальних, етнографічних та інших характеристиках міграційного процесу, які дозволили виділити відповідні напрями вивчення феномена міграції.

Таблиця 1

Огляд теоретичних підходів щодо причин та факторів впливу на процеси трудової міграції

Підходи до вивчення трудової міграції	Теорії	Автори	Міграційні фактори впливу	Причини міграції
Індивіду- альний під- хід	Теорія людського капіталу	Г. Беккер, Т. Шульц, Д. Мюнцер	Економічні Психологічні Культурні	Прямуювання людського капіталу до місць отримання максимальних прибутків
	Теорія економіки сімейної міграції	Дж. Борхас	Економічні Соціальні Психологічні	Переваги в результаті міграції формують стратегію поведінки сім'ї
Структурний підхід	Теорія неокласичної економіки	Дж. Харріс, М. Тодаро, О. Старк, Л. Сястад	Матеріальні Нематеріальні	Масштаби міграції визначаються розмірами диференціації прибутку
	Нова економічна теорія міграції	Е. Тайлор, П. Арнольд	Монетарні	Можливість максимізації прибутку за мінімізації ризику пов'язаного з міграцією
	Теорія подвійного ринку праці	Фортес, М. Пайора	Економічні	Наявність постійного попиту в розвинутих країнах
	Теорія світового ринку праці	Е. Плетнев, Д. Джон-стон	Економічні Політичні Матеріально-технічні	Розвиток світової промисловості, сільського господарства, морського та залізничного транспорту
	Теорія світових систем	С. Сассен, І. Валлерстайн Е. Петрас	Історичні Культурні Адміністр. Лінгвістичні	Всебічні взаємозв'язки між колоніальними державами та колоніями
	Теорія нового міжнародного порядку	В. Бенінг, Д. Пхгваті	Економічні	Наявність пропозиції іноземної робочої сили
	Теорія «технологічного розвитку»	Д. Саймон	Економічні Демографічні	Ріст міграції епохидною росту населення, що є запорукою розвитку
Системний підхід	Теорія суспільного капіталу	П. Стокер	Економічні Соціальні	Наявність державних, громадських та комерційних інститутів, що виступають посередниками в міграції
	Теорія міграційних мереж	Ф. Хьюго Д. Массей	Економічні Соціальні Психологічні	Наявність соціальних зв'язків за кордоном знижує витрати та ризики пов'язані з міграцією

Систематизовано на основі джерел [1; 2; 3; 5; 6; 11; 12]

Міждисциплінарна дискусія щодо гносеологічних та парадигмальних аспектів теорій про міграцію аж до виділення її в окрему науку – міграціологію – дозволяє визначити основоположні питання в розрізі окремих наук та висунути міждисциплінарні гіпотези, одночасно засновані на концепціях і відкриттях декількох дисциплін [12, с. 35-36].

У даному контексті особливої ваги набуває маркетинговий підхід до розуміння та дослідження процесів трудової міграції, його аналітичний та ідеологічний аспекти. Маркетинг володіє набором різноманітних інструментів впливу на ринкове середовище, які засновані на знанні психології споживача та закономірностей економічних процесів. Так, якщо в рамках демографії дослідницькі питання міграційних процесів лежать в площині того, як міграція впливає на характеристики населення, або ж у рамках економіки – чим пояснюється рішення мігрувати і яким є ефект від цього рішення, то маркетинговий підхід дозволяє дослідити проблеми пов'язані з виявленням та забезпеченням потреб учасників міграційного процесу. Розглядаючи ринок робочої сили як місце зустрічі покупців і продавців, науково-пізнавальним є визначити передумови, особливості та наслідки їх поведінки з приводу купівлі-продажу такого специфічного товару, як робоча сила у контексті трудової міграції. Трансформуючи основні категорії маркетингу у термінологію міграціології, доцільно провести характеристику основних складових міграційного процесу з точки зору маркетингу. Це дозволить виявити нові можливості щодо аналізу

міграційних компонент як на теоретичному, так і на прикладному рівні.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Виходячи з подальшого нарощення міграційної активності робочої сили як на національному, так і світовому рівні, необхідним є пошук нових підходів до теоретичного та прикладного аналізу казуальних зв'язків такої активності. Відповідно до вимог та обставин часу, що настав, зростає роль маркетингових засад у вирішенні поставлених завдань, що і потребує подальших систематичних досліджень.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

- Колосницьна М.Г. Международная трудовая миграция: теоретические основы и политика регулирования / М.Г. Колосницьна, И.К. Суворова [Электронный ресурс] // Экономический журнал ВШЭ. – 2005. – № 4. – Режим доступа : http://library.hse.ru/eresources/HSEconomicjournal/articles/0904_05.pdf.
- Похлебаева А.В. Понятие миграции и ее классификация / А.В. Похлебаева // Журнал международного права и международных отношений. – 2005. – № 3. – С. 4-10.
- Населення України. Трудова еміграція в Україні. – К. : Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України, 2010. – 233 с.
- Ивахнюк И.В. Международная трудовая миграция / И.В. Ивахнюк. – М. : Теис, 2005. – 286 с.
- Стокер Питер. Работа иностранцев: Обзор международной миграции рабочей силы. – М. : Протестант, 1995. – 170 с.
- Сухов А.Н., Трыканова С.А. Миграции в Европе и ее последствия / А.Н. Сухов, С.А. Трыканова [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://thelibrary.ru/books/a_n_suhov/migraciya_v_evrope_i_ee_posledstviya-read-2.html.

7. Ивахнюк И.В. Международная трудовая миграция / И.В. Ивахнюк. – М. : Теис, 2005. – 286 с.
8. Мировая экономика в начале XXI века : учебное пособие. – М. : Издательство «Директ-Медиа», 2013. – 928 с.
9. Гайдаш О.С. Теоретичні засади дослідження міжнародного ринку праці / О. С. Гайдаш [Електронний ресурс] // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності, Випуск 2. – Т. 1. – 2012. – С. 37. – Режим доступу : <http://eir.pstu.edu/handle/123456789/4403>.
10. Креминская Е.Д. Методологические основы изучения миграционных процессов в глобализирующемся мире (политологическое измерение) / Е.Д. Креминская [Електронний ресурс] // Науковий вісник Рівненського державного гуманітарно-університету. Випуск 9. – 2012. – Режим доступу : http://www.google.com.ua/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=3&cad=rja&uact=8&ved=0CCkQFJAC&url=http%3A%2F%2Fwww.vestnik.sseu.ru%2Fview_pdf.php%3Fpdf%3D1984&ei=d2eYVIX3M8LMYAPwiiGYCw&usq=AFQjCNHaBcXwWHP1dsQK4adOhbSl6T0XQ&bvm=bv.82001339,d.bGQ.
11. Метелев С. Международная трудовая миграция и нелегальная миграция в России / С. Метелев. – М. : ЮНИТИ-ДАНА: Закон и право. – 2006. – 175 с.
12. Методология и методы изучения миграционных процессов / [под ред. Зайончковской Ж., Молодиковой И., Мукомеля В.] Междисциплинарное учебное пособие. – М. : РОО «Центр миграционных исследований», 2007. – 370 с.

УДК 330.1

Деліні М.М.

кандидат економічних наук,

*доцент кафедри управління, інформаційно-аналітичної діяльності та євроінтеграції
Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова*

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Стаття присвячена обґрунтуванню розвитку різних напрямів соціальної відповідальності в Україні, а саме у сфері вищої освіти. Зазначено важливість виховання соціально відповідальної молоді та значення ВНЗ у цьому процесі. Наведено основні категорії, за якими може бути визначена соціальна відповідальність вищої школи.

Ключові слова: соціальна відповідальність бізнесу, корпоративна соціальна відповідальність, соціально відповідальний університет, вища освіта, університет, ВНЗ.

Делини М.Н. СОЦИАЛЬНАЯ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ В УКРАИНЕ

Статья посвящена обоснованию развития различных направлений социальной ответственности в Украине, а именно в сфере высшего образования. Определена важность воспитания социально ответственной молодежи и значение ВУЗа в этом процессе. Приведены основные категории, по которым может быть определена социальная ответственность высшей школы.

Ключевые слова: социальная ответственность бизнеса, корпоративная социальная ответственность, социально ответственный университет, высшее образование, университет, ВУЗ.

Dielini M.N. SOCIAL RESPONSIBILITY OF HIGH EDUCATION IN UKRAINE

Article dedicated to substantiate of different areas' development of social responsibility in Ukraine, and namely in the field of higher education. Determine the importance of educating socially responsible youth and the value of the university in this process. Listed the main categories in which the social responsibility of higher education can be determined.

Keywords: social responsibility, corporate social responsibility, social responsible university, high education, university, high school.

Постановка проблеми. Нині, в умовах нинішнього розвитку України, все більшого розвитку отримує питання соціальної відповідальності. Цей процес відбувається, не дивлячись на економічний та політичний стан у країні, що може бути обумовлено вивченням, дослідженням та перейняттям досвіду розвинених держав та підприємств. Але, на жаль, це питання у нашій країні розглядається з боку соціальної відповідальності бізнесу (СВБ) чи корпоративної соціальної відповідальності (КСВ), які за своєю суттю є однаковими, хоча й деякими вченими розрізняються, а саме: СВБ стосується усіх видів підприємств, тоді як КСВ – великих корпорацій.

Але поняття соціальної відповідальності є дещо ширшим за своїм змістом й може бути застосоване у багатьох напрямках, що може бути втілено у триаді «бізнес-влада-суспільство». Саме з позиції останнього й буде проведено дослідження у цій науковій статті. Тому що виховання соціально відповідального суспільства у великій мірі відбувається у вищій школі й має визначальне значення як для економіки країни, так і для країни взагалі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Предметом свого дослідження соціальну відповідаль-

ність вищої освіти зробили багато вітчизняних вчених різних наукових сфер, так як це питання може бути розглянуто в різних наукових галузях. Так, В.П. Андрущенко та В.Л. Савельєв досліджували цю категорію з точки зору поєднання розширення автономії ВНЗ України з одночасним розвитком соціальної відповідальності університету. О. Грішнова та С. Бех обґрунтовують поняття «соціально відповідальний університет» і здійснюють аналіз розвитку соціальної відповідальності провідних українських ВНЗ. В.Г. Вієвська обґрунтовує важливість формування соціальної відповідальності як типової якості особистості менеджера, спираючись на дослідження цінностей сучасної молоді. С. Квіт визначає напрями, у яких може бути сформована соціальна відповідальність українських університетів. Л.С. Шевченко також досліджує сутність цього поняття та визначає якість вищої освіти саме через цю категорію.

Постановка завдання. На основі викладеного можна сформулювати завдання, яке полягає в обґрунтуванні шляхів розвитку соціальної відповідальності вищої освіти в Україні та значенні цієї категорії для економіки країни.